

Kasteelnieuws

SBKA Kasteelnieuws 2014

Het Kasteelnieuws verschijnt eenmaal per jaar en wordt uitgegeven door de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten (SBKA).

Redactie:

Marianne Gommans

SBKA

Kasteellaan 12

5725 AD Asten

Tel: 0493 691006

sbka@outlook.com

Website: www.kasteelasten.nl

Registratienummer Kamer van Koophandel: S 089716

Rekeningnummer ING: NL04 INGB 0005 9311 10

Rekeningnummer Rabo: NL30 RABO 0103 6251 00

Inhoudsopgave

Voorwoord <i>Roel ten Hoven</i>	4
Geslaagde opening Anna Ceelen Huis <i>Roel ten Hoven</i>	6
'... dat buiten ongeluk ons leven wel zal duren' <i>Hans van de Laarschot</i>	9
Scherven <i>Peter van Bussel</i>	12
'Ons Kasteel' van Toffel Vier <i>Marianne Gommans</i>	14
Financiën 2013 <i>Marianne Gommans</i>	16
Jaarverslag SBKA 2013 <i>Els Crooijmans</i>	18
Over de brug <i>Silke Lange</i>	20

Foto's: de meeste foto's zijn gemaakt door onze vrijwilligers.
Enkele zijn van internet gehaald (o.a. van www.siris.nl).

Roel ten Hoven
(voorzitter)

Voorwoord

Terugkijkend op het afgelopen jaar vormt de officiële ingebruikneming van het Anna Ceelen Huis het onbetwiste hoogtepunt. Ons bezoekerscentrum en documentatiecentrum is een grote aanwinst voor het publiek en geeft ons als Stichting de mogelijkheid veel meer te laten zien en te vertellen over het kasteel, de vondsten en de geschiedenis. Bovendien biedt het ook veel andere mogelijkheden, zoals het geven van lezingen en het ontvangen van groepen. Natuurlijk zijn ook de praktische zaken als een toilet en de mogelijkheid om koffie te verzorgen belangrijk voor de Stichting en onze bezoekers.

De afgelopen jaren hebben we hier hard aan getrokken. We verzamelden financiële middelen en realiseerden de aankleding en inrichting. Ook Johan Otten, specialist op het gebied van hekserij in deze contreien, dacht mee over de invulling. Veel steun kregen we van een aantal bezielde archeologen die de scherven verzameling boven water hebben gehaald. Zij zijn zeer actief geweest en slaagden erin enkele mooie stukken weer tot een geheel te maken. Een welkome aanvulling van onze collectie! En *last but not least* lukte het ons een fantastische conservator voor het Anna Ceelen Huis te vinden. Hans van de Laarschot, inmiddels gepensioneerd en voorheen lang werkzaam bij het Regionaal Historisch Centrum (Eindhoven), neemt sinds januari 2014 deze functie op zich.

De mogelijkheden om kennis te maken met het kasteel zijn flink toegenomen. We verwachten dat de vraag naar rondleidingen en het bezoeken van ons museum hierdoor zal stijgen. Daarom zijn we voor 2014 gestart met samenwerking te zoeken met de VVV in Asten, met

SBKA Kasteelnieuws 2014

als doel dat een aantal vrijwilligers van de VVV als kasteel rondleiders gaan fungeren. Kortom veel ontwikkelingen en een nieuwe stap voor de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten.

Hiermee wil ik U ook op de hoogte stellen dat er een bestuurswisseling heeft plaatsgevonden en dat onze secretaris, Lizet van Bommel, haar bestuursfunctie heeft neergelegd. Lizet woonde al geruime tijd niet meer op het kasteel, maar is nog zolang mogelijk haar taken blijven uitvoeren. Lizet was een super secretaris en we bedanken haar dan ook enorm voor al haar inzet, inspiratie en het mede vormgeven aan de Stichting. De functie is overgenomen door Els Crooijmans.

U als donateur in ieder geval ook in 2014 heel erg bedankt alvast voor uw steun en graag tot ziens op het kasteel!

Het Sint Jorisgilde poseert voor de kasteelbrug

*Roel ten Hoven
(voorzitter)*

Geslaagde opening Anna Ceelen Huis

Op zondag 15 september 2013 klokke 12 uur opende de burgemeester van Asten, Hubert Vos, officieel het Anna Ceelen Huis. Het 'ACH' geeft een beeld van de geschiedenis van het kasteel en dient ook als documentatiecentrum voor de hekserij.

Het werd een spectaculaire opening die begon met de prachtige manier waarop het Sint Jorisgilde de laan op kwam gemarcheerd en in vol ornaat haar opwachting maakte en op deze manier uiting gaf aan de al eeuwenoude verbintenis met het kasteel.

Centraal in de opening stond het verhaal van Anna Ceelen, gebaseerd op de oorspronkelijke procesteksten, die bewaard zijn gebleven. Op sprekende wijze gaf Matt Verhaegh door de uitbeelding van verschillende karakters uitleg over de laatste dagen van Anna Ceelen, die uiteindelijk bezweek aan de martelingen en op het kasteel overleed.

De pastoor van Asten, een van de vele personificaties van Matt Verhaegh, speelde een belangrijke rol in het proces.

Anna Ceelen werd symbolisch opgehaald uit het kasteel en naar het Anna Ceelen Huis overgebracht. Thijs Maas begeleidde Petra Verhagen al vuurspuwend en dansend, terwijl Petra prachtig gekleed in lange gewaden op hoge stelten 'het wezen' van Anna Ceelen vervoerde. Een prachtig samenspel.

De burgemeester verrichtte de officiële openingshandeling: de geest van Anna Ceelen, symbolisch vormgegeven in een bol, werd leeg gelaten in het Anna Ceelen Huis. Daar had de burgemeester overigens de handen vol aan! Hij sloot af met een mooie toespraak.

Na een passende vendelgroet van het Sint Jorisgilde volgde een receptie, onder het genot van mooie klanken van twee fagotspelers. Iedereen kon het Anna Ceelen Huis bezoeken en de monumentendag op het kasteel ging van start.

Anna Ceelen

De naam Anna Ceelen is verbonden aan de heksenwaan die Asten in 1595 teisterde. Anna Ceelen is de Astense vrouw die, op beschuldiging van hekserij, op gruwelijke wijze werd doodgemarteld door de toenmalige heer van Asten: Bernard van Merode.

De opening vormde het feestelijke sluitstuk van de uitvoering van het Masterplan Kasteellandschap Asten, begonnen in 2002 en mede mogelijk gemaakt door de financiële ondersteuning van onder meer de Provincie Noord-Brabant, de Reconstructiecommissie de Peel en de Gemeente Asten. De inrichting van het Anna Ceelen Huis werd gerealiseerd dankzij de bijdragen van het VSBfonds, het Rabobank Coöperatiefonds Asten, het Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant en de donateurs van de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten.

Twee doelstellingen

Met het Anna Ceelen Huis streeft de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten twee doelen na. Op de eerste plaats kan aan bezoekers nu nog beter dan voorheen het fascinerende verhaal van het kasteel en zijn bewoners worden verteld. De al bestaande rondleidingen over de idyllische kasteelruïne worden nu verrijkt door het tonen van archeologische vondsten en historische documenten. Zo wordt het Anna Ceelen Huis opgesierd door een unieke zestiende-eeuwse baardmankruik met paus-duivel symboliek, een levensechte maquette en, als topstuk in de collectie, een subliem schilderij uit de Haagse School van Willem Cornelis Rip. Daarnaast wil de Stichting op bescheiden wijze het wetenschappelijk onderzoek naar de hekserij stimuleren. Het Anna Ceelen Huis is onafhankelijk, ontvangt geen exploitatiesubsidie en wordt volledig gerund door vrijwilligers. Samen met het kleinschalige en hoogwaardige karakter, maakt dit het Anna Ceelen Huis tot een uitzonderlijke plaats van herinnering.

Hans van de Laarschot
(conservator Anna Ceelen Huis)

‘... dat buiten ongeluk ons leven wel zal duren’

Een brief vanuit Asten aan de heer in Dordrecht

Het bezit van de heerlijkheid Asten, waaronder het kasteel, was voor veel heren geen aanleiding om in Asten te gaan wonen. Dat gold ook voor Dirk Vos Cz., die het verkoos om begin negentiende eeuw in Dordrecht te blijven wonen. Om op zijn boedel in Asten te letten, maakte hij gebruik van de diensten van een rentmeester. Voor de invulling van die functie was Vos uitgekomen bij Hendrik Elbertse Wildeman, die al decennia de schoolmeester van Asten was. In het heerlijkheidsarchief van Asten heeft Wildeman diverse sporen nagelaten van zijn rentmeesterschap, zoals de jaarlijkse financiële verantwoording en een cijsboek.¹

Als Wildeman de jaarrekening over de periode mei 1817 tot mei 1818 ter controle door zijn heer naar Dordrecht stuurt, memoreert hij in de begeleidende brief een aantal interessante feitjes.² Allereerst maakt hij melding van de reparatie van de twee bruggen en de sluis, die veel arbeidsloon, hout en ijzer heeft gekost. Maar dan hebben we ook iets, want de staat is zodanig geworden ‘dat buiten ongeluk ons leven wel zal duren’. Een gedurfde uitspraak, want zelf was Hendrik in 1818 al op leeftijd.³ Aan de kasteelopstallen had hij nog meer moeten laten repareren en hij ging daarbij zuinig maar effectief te werk. Sterke winden hadden de strooien daken danig

¹ Het heerlijkheidsarchief van Asten wordt bewaard op het Brabants Historisch Informatie Centrum (BHIC) te 's-Hertogenbosch. Voor de gemeente Asten is het destijds verfilmd en deze microfiches bevinden zich bij het Regionaal Historisch Centrum Eindhoven (RHCE). Binnenkort komt het archief in gedigitaliseerde vorm voor onderzoek beschikbaar in het Anna Ceelen Huis. Dit digitaliseren is een gezamenlijk project van de SBKA, het RHCE, heemkundekring De Vonder Asten-Someren en het St. Jorisgilde Asten.

² Archief van de heerlijkheid Asten 1337-1955, inv.nr. 364, brief d.d. 22 mei 1818.

³ Hendrik Elbertse Wildeman is Ned. Hervormd gedoopt op 09-05-1751 te Voorthuizen. Kort voor het schrijven van de brief was hij 67 jaar geworden. Acht jaar later op 22-08-1826 overleed hij te Nijmegen.

vernield. Een extra tegenvaller daarbij was de hoge prijs die betaald moest worden voor het dakstro. Hendrik hoopte dat de gerepareerde daken het houden tot het stro minder duur is. Het lage dak op het kasteel had ook veel geleden. Hendriks voornemen was dit in de zomer van 1818 te herstellen en wel zo spaarzaam mogelijk. Meer reparatiewerk zou er die zomer niet te verrichten zijn. Wel wilde hij het vanwege de stormschades uitgestelde schilderwerk aan de twee hoeven van het kasteel laten uitvoeren.

Ook aan het kasteellandschap had Wildeman in het voorbije jaar het nodige laten doen. 'Rond het nieuw bosch de warande hebben we geplant, te weten

Canedas Heesters	578
Italiaanse	13
fijne Den	2
Linden	4
en klein Middensoort dennen	839

En Italiaanse en Canedas Stekken voor Heesters zoo op de Cingel als aan de Polder.' De rentmeester is over het houtbeheer erg tevreden. Er was weer een 'Schoon partij' geplant en jaar na jaar komen er meer bomen, vermeerderd de waarde en ook de houtverkoop brengt geld in het laadje.

Kasteellaan. Later aangeplant, maar ook een 'Schoon partij'

Een goede warande is vanzelfsprekend ten voordele van het jachtrecht van de heer. Ook daar heeft Wildeman oog voor. Hij verzoekt Vos toestemming om Francis Martens, een van de arbeiders van het kasteel, te mogen inhuren om op de zondagen en de heiligdagen als een soort jachtopziener op het kasteelbos te passen. Vanwege diens normale werk heeft Martens door de week geen tijd. Op de vrije dagen is toezicht extra gewenst, want dan 'wordt voornamelijk door de kinderen met vogelnesten zoeken het meeste kwaad aan het plantsoen toegebracht'.

Het kasteel is korte tijd het gastverblijf geweest van de weduwe Van den Ordel en haar kinderen.⁴ Zij zijn vertrokken naar Kampen en dat is tot opluchting van Wildeman, afgaande op zijn woordgebruik: 'die last zijn we weer kwijt'.

Aan het slot van zijn brief nodigt Wildeman Dirk Vos uit om met iemand van de erfgenamen in de zomer 'een toertje' naar Asten te maken om het kasteel en landerijen in ogenschouw te nemen. Vermoedelijk wil hij zo zijn positie als rentmeester van het kasteel verankeren bij de volgende generatie Vos. Hij spreekt zich namelijk uit voor het in bezit houden van de heerlijkheid Asten binnen de familie Vos. Dat zal uiteindelijk nog vier jaren zijn. In 1822 gaat de heerlijkheid over in handen van een andere Dordtse familie, Dupper.

⁴ Wie was de weduwe Van Ordel en wat was haar relatie met het kasteel? De brief leidt tot meer vragen over feiten die tot nu toe nog niet in de geschiedschrijving van het kasteel aan de orde zijn geweest. Ik nodig geïnteresseerden uit om op onderdelen van de brief te reageren en zodoende een bijdrage te leveren aan de kennis van het kasteel, zijn bewoners en het kasteellandschap. Wie is de weduwe Ordel? Wanneer overleed Dirk Vos Cz? Wie was Francis Martens? Welke boomsoort uit 1817 is nu nog te vinden in het kasteelbos? Hebben de bruggen en de sluis het uitgehouden tot 1826? Etc.

*Peter van Bussel
(amateur archeoloog)*

Scherven

Begin 2013 begonnen wij, op verzoek van Ria Berkvens, met het selecteren en uitzoeken van de vondstmaterialen, die gevonden zijn bij het archeologisch onderzoek bij het kasteel in 1988 – 1990. Al deze vondsten waren toen nog in het provinciaal depot in 's Hertogenbosch. Met een aantal personen van de Heemkundekring De Vonder Asten-Someren hebben wij een partij dozen opgehaald. Samen met Leo Groels ben ik toen in het archeologiehuis te Someren begonnen met het uitzoeken, selecteren en waar mogelijk lijmen van de enorme hoeveelheid scherven.

En dit is maar een klein deel van de scherven waar Leo Groels (op de foto) en Peter van Bussel (fotograaf) zich over gebogen hebben

Al doende kwamen we er achter dat we met één werktafel de klus niet konden klaren. De oplossing kwam van de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten. Zij stelden de ruimte van het Anna Ceelen Huis

beschikbaar en plaatsten een aantal tafels. De scherven konden nu gesorteerd worden.

We hebben ons beperkt tot het uitzoeken van aardewerk en steengoedscherven. Er lag onder meer Westerwald – Siegburg en veel roodbakkend: scherven van onder andere kommen, grappen, schaaltjes, borden. Hoofdzakelijk 17^e en 18^e eeuws.

Heel bijzonder was dat we nog een scherf konden toevoegen aan de delen van de bekende Baardmankruik.

Jammer was dat we, ondanks de talloze randfragmenten, oortjes en pootjes van diverse aardewerk potten, toch maar een vijftal objecten archeologisch compleet konden maken.

Deze herstellde kom met slibversiering is te bewonderen in het ACH

Nadat de scherven gelijmd waren, heb ik een en ander meegenomen naar het restauratieatelier van de AVKP (Archeologische Vereniging Kempen Peelland) te Eindhoven. Hier kan ik de ontbrekende delen aanvullen. Dit gebeurt met een mengsel van gips eventueel aangevuld met fijnkorrelig zand, waarna het in vorm gebracht wordt. Het is voor ons een fijne klus om te doen.

Enkele van de gerestaureerde voorwerpen staan al in de vitrines van het Anna Ceelen Huis.

Marianne Gommans
(penningmeester)

‘Ons Kasteel’ van Toffel Vier

Een huisband, zo mogen we Toffel Vier intussen wel noemen. En hun verbondenheid blijkt niet alleen uit de geslaagde optredens tijdens verschillende Kastelendagen, maar ook uit het lied dat zij gemaakt hebben over ‘Ons Kasteel’. Flink oefenen allemaal en bij een volgend optreden luidkeels meezingen!

De tekst is van Toon Hoefnagels. Theo van Brussel zorgde voor de muziek.

ONS KASTEEL

Refrein:

Ruïne van Aâste, sober in z’n bestao
Verval kwam mi jôrre, weiter moet ’t nie gao
Klimop aan de muure, verbergt d’n tijd
De Hirlikheid Aâste, mèt die zijn we naw kwijt

1. Aan ’t einde van de oprijlaon, ’n beek d’r onderdûr
Daor li ’n schôn auw pòòrtgebauw, ’n gracht mi breug d’r vûr
De cour wâr ooit de schônste plâts vur boeren en hun vee
Naw is d’n burger daor d’n baâs, en iedereen lèèft mee
2. Gebörge in tweestromenland, van Loop en de Ao
Ons kasteel lag daor as ne rots en liet de eeuwen nao
Van Cuijk, Van Voorne en De Cock, Van Hövel tot Westerflîer
Marie Josèphe, gravin d’Espinay, zij waar de lèste hier
3. D’n braven burger wônt hier naw, in ’t ângepaâst geheel
De Middeleeuwen aân de muur, weemoed is z’n deel
Toch wil hij gèèr as vruuger zijn, ruïne onderpand
Wâ ins verlore ging dur strijd, dè hawt hij naw in stand

Refrein

T/B

6 Ru - ï - ne van Aàs - te, so - ber in z'n be - stao. Ver-

10 val kwam mi jao - re, wei - ter moet 't nie gao. Klim-

14 op aân de muu - re, ver - ber - rigt den tijd. De

19 Hir - lijk - heid Aàs - te, mèr die zijn we naw kwijt.

Couplet

24 1. Aân 't ein - de van de op - rij - laan, 'n beek d'r - on - der - dûr. Daor

28 li 'n schôn auw pòòrt - ge - bauw, 'n gracht mi breug d'r vûr. De

32 cour waar ooit de schôn - ste plâts vur boe - ren en 't vee. Naw

is d'n bur - ger daor d'n baàs, en ie - der - een lèèft mee.

Toffel Vier net voor een optreden tijdens de Kastelendag 2013

Marianne Gommans
(penningmeester)

Financiën 2013

Financieel overzicht SBKA 2013			
inkomsten	€	uitgaven	€
ACH inrichting donatie ACH Rabo en PBCf	7.000,00	ACH (bijdrage VVE, elektriciteit, divers)	1.106,72
Belasting - Gemeent heffingen - deel VVE	61,60	ACH inrichting	18.153,66
Verkoop boek en kasteelartikelen	125,00	Belasting (waterschap, gemeente - deel VVE)	361,03
Divers (lezingenreeks)	156,88	Divers (o.a. website, opening ACH)	1.093,89
Donateurs en incidentele donaties	824,40	Foto/filmreportages (kaarten/envel.)	98,70
Schuur - huuropbrengsten	275,00	Kasteelnieuws (drukken)	100,91
Foto-/filmreportages	1.900,00	Kastelendag (inkopen, optredens, etc.)	2.524,02
Kastelendag	3.804,95	Lidmaatschap (Vrienden PHP, Monumentenwacht)	80,00
Rente spaar ING	62,47	Onderhoud (schilder, machine-onderdelen, etc.)	618,52
Rondleidingen	938,15	Rondleiding (inkoop catering)	60,69
VVE - betaling voorschot Essent	416,52	Electriciteitskosten schuur	216,00
In kas 1-1-2013	27,63	Secretariaat (AC's, betalingsverkeer, porto, etc.)	517,61
		Verzekering (fietsenshuur en inboedel ACH)	317,02
		Vrijwilligers (onkostenvergoeding en cadeau's)	1.050,99
		VVE (SBKA facturen deels voorge-schoten, o.a. verzekering en gemeente. Is volledig teruggestort door VVE.)	923,77
Saldo (negatief)	11.630,93		
Totaal inkomsten bank en kas	27.223,53	Totaal uitgaven bank en kas	27.223,53

SBKA Kasteelnieuws 2014

	1-1-2013	31-12-2013
ING RC	12.112,39	3.197,13
ING sp	3.621,84	14,89
Rabo RC	727,57	1.613,89
Saldo totaal bank	16.461,80	4.825,91
Kas (bij inkomsten geboekt)	27,63	4,96
Saldo totaal	16.461,80	4.830,87
Saldo 1-1 min saldo 31-12 (negatief)	11.630,93	is gelijk aan totaal inkomsten- uitgaven (negatief)

Toelichting financieel overzicht: Anna Ceelen Huis

Het Anna Ceelen Huis is grotendeels in 2013 ingericht. Dat wil zeggen dat de eerder geormerkte gelden gebruikt zijn. De uitgaven van de SBKA zijn daardoor dit jaar hoger dan de inkomsten.

Financieel overzicht ACH			
inkomsten	€	uitgaven	€
Donatie VSBfonds	9.000,--	Beamer etc.	626,89
Donatie Rabobank Coöperatiefonds	6.000,--	Divers - ladder, glazen, etc.	985,12
Donatie Prins Bernard Cultuurfonds	4.000,--	Expositiekosten	658,24
Donatie SBKA (donateurs)	1.500,--	Garderobe (ook schilderwerk, etc.)	2.241,49
Donatie OVA	250,--	Koelkast en ombouw	258,00
		Laptop etc.	634,99
		Maquettetafel en (vitrine-)kasten	8.302,98
		Tafels, stoelen, bank, etc.	2.733,95
		Verlichting	1.615,76
		Verwarming en luchtconditionering	747,00
		Vloer	2177,09
Aanvulling SBKA	231,50		
Totaal inkomsten	20.981,51	Totaal uitgaven	20.981,51

Els Crooijmans
(secretaris)

Jaarverslag SBKA 2013

Een kort verslag van de activiteiten van het afgelopen jaar.

Naast het gebruikelijke werk (vergaderingen, onderhoud kasteelterrein) gaven de bestuursleden weer vele rondleidingen waaronder, in juli en augustus, vier zomeravond rondleidingen, die druk werden bezocht. Tevens werd de kasteelruïne gebruikt als fotolocatie voor ruim vijftig reportages.

Op 15 en 16 maart tijdens NL-Doet staken een aantal vrijwilligers de handen uit de mouwen om diverse klusjes op het kasteelterrein te klaren. Elders in het Kasteelnieuws staan we uitgebreid stil bij de opening van het Anna Ceelen Huis.

Kastelendag

Met de zegen van boven – het was een beetje regenachtig - openden we de poort voor ruim 1100 bezoekers tijdens de landelijke Kastelendag. Het thema ‘Heksen & Tovenars’ sloot helemaal aan bij het Anna Ceelen Huis. Het entertainment werd verzorgd door mannenzanggroep Toffel Vier (zie ook hun lied ‘Ons Kasteel’ op p. 14), zangvereniging In Between en De Eikes. Zij maakten niet alleen muziek, maar verhoogden ook op cabaretse wijze de feestvreugde.

De kleine bezoekers konden heksenpopjes en heksenbezems maken en kregen toverles van Tita-Tovenaar en zijn maatje Tati.

Vorst

De rentmeester Piet Moors heeft het onderhoud van De Moors. Hij heeft onder andere gemaaid en geklepeld, distels getrokken en bomen gepland. Ook onderhield hij contact met de gemeente en het waterschap.

Vrijwilliger Arie Rijkers heeft verscheidene werken op zich genomen, waaronder het voegen van de bruggenhoofden van de kasteelbrug. Hier dreigden stenen tussenuit te vallen door weersinvloeden. Nu is het geheel weer stabiel, al is de klus nog niet helemaal geklaard. Zo staat een verbetering van de afwatering nog op het programma.

Kasteelbrug. Op het bruggenhoofd aan de kasteelkant zijn gekleurde banden te zien, veroorzaakt door vocht

Silke Lange

(houtspecialiste en archeologe bij BLAX Consult in Zaandam)

Over de brug

Het gebeurt niet vaak dat je als houtspecialiste onderzoek mag doen op een plek die zo prachtig gelegen is en zo tot de verbeelding spreekt als de kasteelruïne in Asten. In opdracht van de SBKA en met subsidie van de provincie Noord-Brabant ben ik in juli 2013 vanuit Noord-Holland naar het Zuiden gereisd om daar samen met een groep enthousiaste vrijwilligers het hout van de poortbrug te bestuderen die enkele jaren geleden is opgegraven. Het verslag van de opgraving door vrijwilligers van de Archeologische Vereniging Kempen Peelland (AVKP) onder leiding van de archeologe Ria Berkvens is eerder in het Kasteelnieuws besproken.⁵ In het voorliggende verslag zal ik de resultaten aan het hout van de brug samenvatten.

Herkomst houtvondsten

De noodopgraving aan de poortbrug is in 2007 en 2009 uitgevoerd. Daarbij zijn de resten van staanders en beschoeiingsplanken gevonden. Voor nader onderzoek aan de houtvondsten was toen

⁵ Leo Wevers, 2010 in Kasteelnieuws nr. 23

geen budget. De houtvondsten zijn direct na berging in plastic folie verpakt en opgeslagen in de kelderruimte van de ruïne. Zoals later bleek, waren de condities in de kelderruimte optimaal voor het bewaren van de houtvondsten. Ondanks dat het hout vier jaar en in sommige gevallen zelfs zes jaar onbehandeld in opslag heeft gelegen, was het in kwaliteit niet achteruit gegaan. Het hout zag er nog net zo goed en stevig uit als toen het was opgegraven. Dit is voor mij als houtspecialiste een belangrijke waarneming, omdat opgravingsbedrijven vaak niet goed weten hoe ze houtvondsten tijdelijk moeten opslaan in afwachting op een beslissing over de uitwerking.⁶

Terug naar het hout van de poortbrug. Het onderzoek aan het hout was hoofdzakelijk gericht op het beantwoorden van de vraag over de ouderdom. Daarnaast waren er vragen over de houtsoorten die zijn gebruikt, of het tak- of stamhout betrof, waar het hout vandaan kwam en of er nog verschillen aan te wijzen waren in de afzonderlijke onderdelen van de constructie. Het hout was bovendien zo goed bewaard dat ook vragen over het soort gereedschap waarmee men heeft gewerkt en over mogelijk hergebruik konden worden beantwoord.

Wassen en beschrijven

Het begin van het onderzoek bestond uit het wassen en beschrijven van het bouwhout. Daarvoor moest het eerst uit de kelder worden

⁶ Niet zelden tref ik houtvondsten aan die al na enkele maanden door slechte opslag uit elkaar vallen, soms verschijnt er zelf nieuw leven in het hout... Een te warme en te zonnige opslag zorgt ervoor dat het hout verweert. Bewerkingssporen en gebruikssporen op het hout zijn minder goed zichtbaar, of zijn geheel verdwenen. Er zal niet altijd een kasteelruïne in de buurt zijn waar hout kan worden opgeslagen, maar misschien zijn er ook andere locaties denkbaar, zoals de bunkers in Noord-Holland?

gehaald. Dit was op zich al een enorm karwei en zonder de sterke mannen en vrouwen van de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten was dit niet mogelijk geweest. Met zachte borstels – om de bewerkingssporen niet te beschadigen - is het hout vervolgens op het kasteelterrein afgespoeld, en zijn de lengtematen en diameters genoteerd.

Silke Lange (rechts) met vrijwilligers en paalresten

Kwaliteit van het bouwhout en bewerking

Het bouwhout van de brug bestond uit eiken palen en planken. Voor de palen van de brugstaanders zijn relatief knoestige stammen met diameters tot maximaal 30 centimeter gebruikt. Gemiddeld was de diameter circa 26 centimeter. De meeste palen waren ontdaan van hun spinthout. Het spint omvat de buitenste ‘levende’ ringen bij eik. Het aantal spintringen varieert en is onder meer afhankelijk van de groeiomstandigheden. Meestal heeft een eik circa twintig spintringen. Het bouwhout van de poortbrug kan als matig worden omschreven. Ten eerste omdat het hout alles behalve knoestvrij was, en ten tweede omdat het hout afkomstig was van relatief jonge eiken, waarvan de ouderdom ten tijde van de kap varieerde tussen 45 en circa 70 jaar. In het algemeen is de regel dat eikenhout een

leeftijd van tenminste honderd jaar moet hebben om een goede kwaliteit bouwhout op te leveren. Telt men het geschatte aantal ontbrekende spinthoutringen op bij het aantal jaarringen dat is gemeten, dan nog blijken de meeste bomen jonger te zijn geweest dan honderd jaar.

De meeste palen zijn met een beslagbijl gekantrecht en met een zaag op het uiteinde tot een punt afgeschuind of meerzijdig met een kantrechtbijl toegespitst. Het kantrechten van de stam had ten doel de palen van rechte zijden te voorzien, maar ook om de kromming uit het hout te halen. Hiervoor zijn de 'bulten' waar grote knoesten voorkwamen, met de bijl verwijderd. De planken van de beschoeiing waren uit rechte eiken stammen tangentiaal gezaagd, dat wil zeggen men heeft een stam als het ware in laagjes gezaagd. De zo verkregen planken worden in timmermanstaal ook wel schaaldelen genoemd. De zaagsporen waren goed te herkennen: licht schuin op de stam en relatief onregelmatig. Op grond van het patroon dat de zaag heeft achtergelaten, zullen de planken met een span- of een beugelzaag op een zaagbok of in een zaagkuil zijn gezaagd.

Naast eikenhout zijn ook andere houtsoorten aangetroffen. Aan de noordkant van de brug stond een beschoeiing van els, één keer is hazelaar gedetermineerd. Voor de staken van de beschoeiing zijn takken gebruikt met diameters tussen drie en vijf centimeter.

Er zijn geen aanwijzingen voor hergebruikt bouwhout, zoals bewerkingssporen die van een plaatsing in een oudere constructie afkomstig kunnen zijn geweest. Ook houtwormgaten zijn niet aangetroffen. Bovendien waren de bewerkingssporen op het eikenhout onbeschadigd en scherp, zo dat men ervan uit mag gaan dat het eikenhout vrijwel direct na de bewerking in de grond is geplaatst.

Herkomst en datering

Het eikenhout van de poortbrug was knoestig en zal waarschijnlijk in de omgeving van het kasteel hebben gegroeid. Om de ouderdom van de brug te bepalen, is gekeken in hoeverre het eikenhout geschikt was voor een dendrochronologische datering. Daarbij wordt de breedte van de jaarringen gemeten en de uitkomst vergeleken met de bestaande referentiecurven. Of een stuk hout geschikt is om gedateerd te worden is afhankelijk van de houtsoort en het aantal aanwezige jaarringen. Het minimum aantal jaarringen dat nodig is voor een betrouwbare datering is zestig. Verder zijn er nog een aantal eigenschappen bepalend voor de nauwkeurigheid van de meting, zoals de aan- of afwezigheid van de laatste jaarring en de aan- of afwezigheid van storende elementen (zoals knoesten in het hout). De aanwezigheid van bast of schors op het hout (de zogenaamde wankant met laatstgevormde jaarring) is essentieel voor een datering die op het jaar nauwkeurig is.

Helaas waren maar weinig palen geschikt voor een dendrochronologisch onderzoek. De meeste palen hadden namelijk te weinig jaarringen voor een betrouwbare meting of het hout was te knoestig voor een dateringsonderzoek. Ook de planken bleken ongeschikt. Weliswaar was het hout van de planken niet knoestig en afkomstig van recht gegroeide stammen, maar doordat ze tangenciaal waren gezaagd, hadden de planken minder dan twintig jaarringen. Uiteindelijk zijn er van de tien metingen maar twee palen

gedateerd die de aanleg van de poortbrug aan het eind van de 16^e eeuw plaatst. Voor de brug is eikenhout gebruikt dat in 1584 en 1585 is gekapt.

Samengevat

In 1584 en 1585 is lokaal beschikbaar eikenhout gekapt om een (nieuwe) poortbrug aan te leggen. Uit het houtonderzoek komen geen gegevens naar voren die erop wijzen dat er op deze plek eerder een poortbrug heeft gestaan, of het moet zo zijn geweest dat de oudere brug in zijn geheel voorafgaande aan de aanleg is verwijderd. Het bouwhout was matig van kwaliteit, namelijk knoestig en afkomstig van eiken die minder dan honderd jaar hebben gegroeid. Men heeft geen gebruik gemaakt van sloophout, het eikenhout lijkt specifiek voor deze bouwcampagne te zijn geveld. Voor de brug zijn de eiken gekantrecht om het spint te verwijderen en om kromme stammen te rechte. De uiteinden zijn met een zaag afgeschuind of met de kantrechtbijl toegespitst. De houtbewerking was efficiënt, maar weinig specialistisch. De palen kunnen door boeren zijn bewerkt die ook andere diensten voor de kasteelheer moesten verrichten. Het zagen van de planken vergde iets meer specialistische ervaring en zal door een timmerman of onder leiding van een timmerman kunnen zijn uitgevoerd.

Lange, S., 2013: *Onderzoek aan hout van de poortbrug van het kasteel te Asten*, (BIAXiaal 712), Zaandam.

Wevers, L., 2010: *'De houten brug voor de poort van kasteel of Neerhuysinge', de reconstructie van de poortbrug van het kasteel Asten in 2009*, Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten (Kasteelnieuws-nr. 23).

**Mocht u uw bijdrage nog niet
overgemaakt hebben,
dan kunt u deze acceptgiro gebruiken
voor uw donatie van 2014**

Naam en adres a.u.b. volledig invullen!

Wij danken u hartelijk en zullen dit jaar uw donatie gebruiken voor de uitbreiding van de collectie van het Anna Ceelen Huis, of een van onze andere kleinere projecten.

Uw donateurschap is voor ons belangrijk, ook indirect: Externe fondsen waarderen het dat wij donateurs hebben en zijn mede daardoor bereid ons financieel te ondersteunen bij de realisatie van onze projecten.

Bijdrage: € 12,-- (maar meer mag ook)

Bankrekening ING: NL04 INGB 0005 9311 10

Bankrekening Rabo: NL30 RABO 0103 6251 00

Verkoop kasteelartikelen

- Historische gravures van het kasteel anno 1783. Gedrukt in 1920. Formaat ansichtkaart.
Prijs: € 5,-- per stuk.
- Posters van het kasteel anno 1937.
Prijs: € 1,-- per stuk.
- Boek 'Geschiedenis van de Heerlijkheid Asten' ,
redactie Toine Maas.
Prijs: € 25,-- per stuk.
- Pentekeningen van de kasteelruïne, getekend door Pieter Roos in 1989.

Vier verschillende op briefkaart, prijs € 1,-- per stuk.

Vergroting A-4 formaat, prijs € 2,-- per stuk.

Gehele set (4+1), prijs € 4,-- per stuk.

- Losse nummers van het Kasteelnieuws, op te vragen bij het secretariaat.
Prijs: € 1,50 per stuk.

